

них знань на практиці. Важливе значення мало використання в роботі з вихованцями міжпредметних зв'язків як одного із засобів розвитку мотивації навчання.

Незважаючи на всі позитивні моменти у проведенні аудиторій, на нашу думку, негативним було вилучення з програми творів українських композиторів та національного фольклору, що пояснювалося загальнодержавними вимогами освітнього процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний архів Тернопільської області (ДАТО), ф. 226, оп. 1, спр. 593, 64 арк.
2. ДАТО, ф. 228, оп. 1, спр. 442, 200 арк.
3. Оболончик Н. Г. Кременецький ліцей в системі освіти Другої Речі Посполитої : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01 «Історія України» / Н. Г. Оболончик. – Чернівці, 2007. – 18 с.
4. Панфілова О. Г. Мистецьке життя Кременеччини 20–30-х років ХХ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мист. : спец. 26.00.01 «Теорія та історія культури» / О. Г. Панфілова. – Івано-Франківськ, 2009. – 16 с.
5. Чуйко С. Р. Організація навчального процесу в ліцеях України (XIX – перша половина ХХ ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Теорія та історія педагогіки» / С. Р. Чуйко. – Тернопіль, 1999. – 20 с.
6. Adamczyk S. MOW Łyceum Krzemienieckiego z punktu widzenia słuchacza / S. Adamczyk // *Śpiew w szkole*. – 1934 / 35. – № 5. – S. 91–93.
7. Gache J. Audycje muzyczne / Jerzy Gache // *Muzyka w szkole*. – 1930. – № 6 – 7. – S. 122–124.
8. Gache J. Audycje muzyczne / Jerzy Gache // *Muzyka w szkole*. – 1930. – № 8 – 9. – S. 151–154.
9. Hławiczka K. Nowy program nauki śpiewu w szkole powszechnej / Karol Hławiczka // *Muzyka w szkole*. – 1933. – № 9 / 10. – S. 189–192.
10. Reiss J. Audycje muzyczne / Józef Reiss // *Śpiew w szkole*. – 1933 / 1934. – № 7. – S. 133–137.
11. Rutkowski B. Muzyczne audycje w szkole / Bronisław Rutkowski // *Śpiew w szkole*. – 1934 / 1935. – № 2. – S. 20–24.
12. Siemaszko J. Wieczór artystyczny młodzieży licealnej w Szumsku (wrażenia uczestnika) / J. Siemaszko // *Życie Krzemienieckie*. – 1935. – № 9. – S. 408.
13. Widowisko muzyczno-teatralne dzieci Szkoły Powszech. Nr. 3 w Krzemieńczu // *Życie Krzemienieckie*. – 1935. – № 1. – S. 27–28.

УДК 784:821.161

У. Б. МОЛЧКО

КОМПОЗИТОРСЬКА СПАДЩИНА ОСТАПА БОБИКЕВИЧА У СУЧАСНИХ НАЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИХ ВИДАННЯХ

У статті проаналізовано сучасні навчально-методичні посібники, до яких увійшли віднайдені музичні твори національного композитора української діаспори в Німеччині – Остапа Бобикевича. Висвітлено жанрову палітру творів, музичну мову митця, що ґрунтується на фольклорному мелосі та романтичних стилєвих особливостях. Засвідчено, що опубліковані нотні навчально-методичні видання матимуть мистецьку і дидактичну вартість, впровадження яких у навчальний процес допоможе виховати національно свідомих викладачів мистецьких дисциплін.

Ключові слова: *Остап Бобикевич, навчально-методичні посібники, викладачі мистецьких дисциплін.*

**КОМПОЗИТОРСКОЕ НАСЛЕДИЕ ОСТАПА БОБИКЕВИЧА В СОВРЕМЕННЫХ
УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКИХ ИЗДАНИЯХ**

В статье проанализированы современные учебно-методические пособия, в которые вошли найденные музыкальные произведения национального композитора украинской диаспоры в Германии – Остапа Бобикевича. Освещена жанровая палитра произведений, музыкальный язык художника, основанный на фольклорном мелосе и романтических стилевых особенностях. Засвидетельствовано, что опубликованные нотные учебно-методические издания будут иметь художественную и дидактичную стоимость, внедрение которых в учебный процесс поможет воспитать национально сознательных преподавателей художественных дисциплин.

Ключевые слова: *Остап Бобикевич, учебно-методические пособия, преподаватели художественных дисциплин.*

U. B. MOLCHKO

**COMPOSER HERITAGE OSTAP BOBYKEVYCH IN MODERN TEACHING AND
METHODOICAL PUBLICATION**

During the process of integration of Ukraine to European educational community the goal of national pedagogical higher educational establishments nowadays has become the training of teachers of musical art on the basis of creative achievements of composers of the Ukrainian diaspora.

With this purpose a significant importance belongs to introduction into the curricular the works of cultural, social and educational figures of the past who appeared to be little known so far, because they were obliged to emigrate from Ukraine due to complicated political circumstances at the beginning of the XX of century.

To such personalities belongs the name of Ostap Bobykevych (1889–1970) who was a Ukrainian composer, pianist, a cultural, social figure who lived in Germany.

Along with his musical heritage the figure of Ostap Bobykevych had been almost unknown in Ukraine for a long time. Separate vocal compositions of the artist first appeared in the 1954 edition of «Solo songs with piano accompaniment» published by the Fund of Ukrainian Culture named after S. Yefremov.

When the composer passed away, Bohdan Sharko, a bandura-player from Munich, handed the manuscripts to the Ukrainian archives: the Museum Archive of the Ukrainian Catholic University named after Patriarch Slipyi in Rome, to the Ukrainian Canadian Archive in Edmonton, The Library Museum Archive named after T. Shevchenko in London and to the Memorial Music Museum of Salome Krushelnytsky in Lviv.

At the beginning of 2000-s, the author of the article established the artistic and cultural relations with Bohdan Sharko, who oblationally assisted to the return of musical manuscripts by Ostap Bobykevych to Ukraine. It enabled us to publish some music methodical manuals: «Ostap Bobykevych. Vocal songs based on the poetry by Taras Shevchenko» (2007), «Ostap Bobykevych. Piano music» (2009), and «Ostap Bobykevych. Choral works» (2012) which being approbated have been recommended for the students of higher educational establishments by Ministry of Education and Science of Ukraine (later by Ministry of Education and Science of Ukraine, Youth and Sport).

The manual «Ostap Bobykevych. Vocal songs based on the poetry by Taras Shevchenko» contains 11 solos: «Blessed Mother», «Maria, Dug up grave», «And sky is unwashed, and waves are sleepy», «My Thought's», «Will we meet again?» (for a baritone); «Not a tall poplar tree ...», «If I could have a necklace, Mother», «It dawns ...» (for a soprano); «Why do I feel so hard?», «Oh, merciful...» (for a tenor), and three ensembles: duets «The little cloud floats by the Sun», «Above the Dnieper Saga»; trio – «The Sun sets».

In the vocal Shevchenkiana O. Bobykevych combines the folklore musical and professional type of emphasizing of the material, that exposes the dramatic aspiration of the poetic characters of our Kobzar.

The piano plays of O. Bobykevych present the basis of the second manual. It contains 8 compositions: «The Prelude», «The Song of Spring», «The Ballad Remembrance», «The Mournful March», «The Lullaby», «Fantasy», «Ukrainian hapsody», «Variations Based on Folk Songs», interpretations of four Piano Christmas Carols.

Piano activity of O. Bobykevych has a deep national character. In his works the author applies a triplet romantic texture imbued with the octave chord technique, arpeggio and gamma like passages.

The manual includes the introduction by the editor U. Molchko, with some methodical recommendations concerning the study of the compositions under consideration.

Choral output by O. Bobykevych are presented in the third manual mentioned above. The collection of twelve compositions by chorus companies has been included here. According to their thematic choral compositions by Bobykevych could be divided into spiritual and patriotic. To the first group belong «The Hymn to Mother Virgin» (a cappella) based on the poetry by O. Hrytsai and «To Feet of Yours, Our Celestial Divine Mother» based on the poetry of Reverend Father A. Trukh.

The spiritual choral works by Bobykevych present an asset to a number of works of national spiritual musical literature based on the usage of Ukrainian folklore elements.

Key words: *Ostap Bobykevych, teaching aids, teachers artistic disciplines.*

Сьогодні пріоритетним завданням вищих навчальних закладів педагогічного спрямування на етапі інтеграції України до європейського освітнього простору стає підготовка вчителя музичного мистецтва на основі творчих досягнень композиторів української діаспори. Для його розв'язання вагомую роль відіграє впровадження у навчальні програми та вивчення творів маловідомих культурно-громадських та освітніх діячів, які змушені були емігрувати в силу складних політичних обставин на початку ХХ сторіччя. До них належить ім'я Остапа Бобикевича (1889–1970 рр.) – українського композитора, піаніста, культурно-громадського діяча з Німеччини.

Постать О. Бобикевича, як і його музична спадщина, довгий час була майже невідомою в Україні. Про нелегкий життєвий шлях ми довідуємося з нарису Марії Ващишин [5], статей Богдана Шарка [10], Степана Шаха, Галини Коваль [11], Уляни Молчко [8; 9]. Поодинокі вокальні композиції митця вперше побачили світ у 1954 році у виданні «Пісні сольові з акомпаньяментом фортеп'яну» [2], які опублікував Фонд української культури ім. С. Єфремова. Після смерті композитора суспільно-громадський діяч, бандурист Богдан Шарко з Мюнхена, дбаючи про гідне збереження його манускриптів, передав їх українським архівам: Музею-архіву Українського католицького університету ім. Патріарха Сліпого в Римі, Українському канадському архіву в Едмонді, Музею-архіву Бібліотеки ім. Т. Шевченка в Лондоні. За період незалежної України знаний культурно-мистецький діяч налагоджує зв'язки з Музично-меморіальним музеєм Соломії Крушельницької у Львові, куди передає окремі рукописи композитора, які залишилися у власній нотозбірні та приватній бібліотеці педагога-піаністки Калини Чічки-Андрієнко.

На початку 2000 року авторка статті налагодила мистецько-культурні зв'язки з Богданом Шарком, який жертвно сприяв поверненню музичних рукописів О. Бобикевича на рідну землю. Це дало змогу їй опублікувати нотні навчально-методичні посібники: у 2007 році «Остап Бобикевич. Вокальні твори на вірші Тараса Шевченка», в 2009 – «Остап Бобикевич. Фортепіанні твори», а в 2012 – «Остап Бобикевич. Хорові твори», які пройшовши апробацію, рекомендовані для студентів вищих навчальних закладів Міністерством освіти і науки України, а в подальшому Міністерством освіти і науки України, молоді та спорту.

Тому мета статті – здійснити аналіз сучасних навчально-методичних посібників, присвячених композиторській творчості О. Бобикевича, визначити їх мистецьку та дидактичну вартість задля широкого впровадження у навчальних процес та концертні програми виконавців.

Композиторський доробок митця становить понад 120 творів. Найяскравішою є вокальна музика О. Бобикевича.

До першого навчально-методичного посібника «Остап Бобикевич. Вокальні твори на вірші Тараса Шевченка» [1] увійшла вся Шевченкіана музиканта. Це 11 солоспівів: для баритона – «Благословенна Мати», «Марія», «Розрита могила», «І небо невмите, і заспані хвили», «Думи мої», «Чи ми ще зійдемося знову?»; для сопрано – «Не тополю високою», «Якби мені, мамо, намисто», «Світає»; для тенора – «Чого мені тяжко», «О, святая!» та 3 ансамблі: дуети – «За сонцем хмаронька пливе», «Над Дніпровую сагою»; тріо – «Сонце заходить».

О. Бобикевич дуже цінував власні твори на вірші Т. Шевченка, бо вони найбільше відтворювали неспокійний душевний стан, у якому перебував композитор. Митець мріяв видати вокальні твори на слова Кобзаря, але різноманітні матеріальні негаразди на чужині не дали можливості виконати задумане. О. Бобикевич вирішує подарувати ще за життя частину своїх композицій на вірші Кобзаря Бібліотеці-музеєві ім. Т. Шевченка у Лондоні. Ця поважна культурно-громадська установа в журналі «Вісті» у статті «Композиції Остапа Бобикевича» висловлює глибокий жаль, «що авторові не вдалося опублікувати його цінних композицій друком і таким чином зробити їх доступними українським митцям і хорам для виконання. В більшості ці твори невідомі українській культурній громаді» [6, с. 5]. Світ побачили тільки два солоспіви О. Бобикевича на слова Т. Шевченка: «Не тополю високою» та «Чого мені тяжко», які увійшли до першої авторської збірки «Пісні сольові з акомпаньяментом фортеп'яну» [2].

Вокальні твори О. Бобикевича на вірші Кобзаря, які представлені у вищезгаданому виданні, є цінним внеском у національну музичну Шевченкіану. З огляду на особливості поетичної форми добірку солоспівів О. Бобикевича можна умовно поділити на дві групи.

До першої групи входять твори наспівного характеру, які належать до пісенно-романсової пейзажної лірики. Це вокальні ансамблі О. Бобикевича «За сонцем хмаронька пливе», «Над Дніпровую сагою», «Сонце заходить». Для цих композицій визначальною ознакою є опора на закономірності української ліричної пісні.

Другу групу становлять твори оповідального характеру. Поетична образність і слово виходять тут на перший план. У розгортанні вокально-інтонаційної лінії все підкорено декламаційному началу. Власне, вокальним партіям у творах О. Бобикевича на вірші Т. Шевченка властивий речитативно-мовний тип мелодики, на які мали вплив інтонації дум, промовлянь, що були введені з метою драматизації висловлювання («Благословенна мати», «Розрита могила», «Думи мої» та інші). У цій групі композицій переважає драматизована форма з наскрізним розвитком.

Особливістю гармонічного мислення митця є широке вживання подвійної домінанти та її альтерації, яка стала могутнім засобом динамізації в його вокальних творах.

Велику увагу приділяє О. Бобикевич партії фортепіано як важливому драматургічному компоненту. В солоспівах і ансамблях присутня велика кількість інтерлюдій, які підсилюють поетичну першооснову.

У вокальній Шевченкіані О. Бобикевича поєднано народно-музичний і професійний тип динамізації матеріалу, який продиктований бажанням митця глибоко розкрити драматичну наснагу поетичних образів великого Кобзаря.

Фортепіанні п'єси О. Бобикевича увійшли до другого навчально-методичного посібника. Тут опубліковано 8 композицій: «Прелюд «Пісня весни», «Балада «Спомин», «Жалобний марш», «Колискова», «Фантазія», «Українська рапсодія», «Варіації на теми народних пісень», обробки для фортепіано чотирьох колядок.

Нотну добірку збірника «Остап Бобикевич. Фортепіанні твори» [3] відкриває ніжно-поетична п'єса «Прелюд «Пісня весни». Прагнення автора далі розвивати мистецькі традиції національної програмної фортепіанної мініатюри привело до образного втілення в композиції весняної тематики. А зіставлення різних емоційних переплетень яскраво представлені в «Баладі «Спомин», де композитор для втілення творчого задуму обрав музично-поетичний вид мистецтва – баладу. «Жалобний марш» О. Бобикевича є продовженням розвитку жанру похоронного маршу в українській фортепіанній музиці. «Колискова» – тендітно-лагідна композиція, де митець занурюється в лірично-оповідну образну сферу. Крізь всю п'єсу проходить народнопісенна тема, яка відтворює ніжний художній образ. «Фантазія» *cis-moll* демонструє мелодичне обдарування О. Бобикевича. Тут через імпровізаційну безпосередність жанру пере-

дано автором трансформацію меланхолійного настрою на життєствердний. «Українська рапсодія» насичена різнохарактерним фольклорним тематичним матеріалом.

Серед інструментальних п'єс О. Бобикевича, що ґрунтуються на народнопісенному мелосі, вирізняються чотири колядки: «Бог Предвічний», «Нова радість стала», «Нині весела світу новина», «Христос родився». Композитор, проникаючи в чарівну та неповторну мелодику фольклорних зразків, насичує їх октавно-акордовим викладом, що надає творам оркестрового звучання.

«Варіації на теми народних пісень» – яскраво національна композиція, де О. Бобикевич заглиблюється в красу народного мелосу. Твір містить сім варіацій на теми українських пісень: «Марусенька по садочку ходила», «Ой ти, дівчино-перепілонько», «Ой зацвіла черешенька», «Сонце низенько», «Гей, Січ іде, красен мак цвіте» (сл. І. Франка), «Біду-м собі купила».

Фортепіанна творчість О. Бобикевича є глибоко національною. Автор застосовує в своїх творах трипланову романтичну фактуру, яка насичена октавно-акордовою технікою, арпеджованими та гамоподібними пасажами. Навчально-методичний посібник доповнений вступною статтею редактора-упорядника У. Молчко, де представлено методичні поради щодо вивчення цих композицій.

Хоровий доробок О. Бобикевича опублікований у третьому навчально-методичному посібнику «Остап Бобикевич. Хорові твори» [4]. До збірника увійшло 12 творів для співочих колективів, створення яких припадає на еміграційний період.

«Народ, який хоче ствердитись як повноцінна нація, – наголошує доктор мистецтвознавства, професор Любов Кияновська, – не може ігнорувати власний генотип, йти всупереч законам національної ментальності. Наша ментальність передбачає особливу схильність до музики, «закодованість» у народних піснях, а також і в професійній творчості, насамперед церковній та хоровій (...) Незнання цієї культурної традиції породжує відчуття меншовартісності своєї музичної творчості відносно інших культур Європи, а відтак (навіть підсвідомо) призводить до такого ж почуття меншеартісності на більш загальному рівні» [7, с. 262]. Власне, твори для співочих колективів О. Бобикевича створюють сприятливі умови для формування у майбутніх педагогів високих естетичних ідеалів та дають можливість національно ідентифікувати особистість.

Хорові композиції за тематикою можна розділити на духовні та патріотичні. Поява духовно-музичної творчості О. Бобикевича є цілком природною й зрозумілою, зважаючи на його родинні традиції (батько композитора о. Олекса Бобикевич та старший брат матері о. Остап Нижанківський). До зазначеної групи належать «Гімн до Богородиці» (а *capella*) на слова О. Грицяя. «До стіп Твоїх, Небесна Божа Мати» на вірші о. А. Труха. Духовні хорові твори О. Бобикевича продовжують лінію національної духовно-музичної літератури, що спиралася на використання фольклорних елементів.

До другої групи належать хори громадянського патріотичного змісту. Це хор для мішаного складу «Тобі, рідний краю!» на вірші В. Гренджі-Донського, «Тобі, Україно» на вірші С. Луцького, «Розвивайся ти, високий дубе» на вірші І. Франка, «Молитви скитальців» для хору а *capella* на вірші М. Угрин-Безгрішного, «Спіть, герої, спіть...» на вірші П. Карманського, хоровий твір «Ліс» на вірші невідомого автора, композиції «Ми не кинемо зброї своєї», «Живи, Україно!» для мішаного та чоловічого складів на вірші О. Олеся, «На могилі Шевченка» та «Любіть Україну» на вірші В. Сосюри.

Релігійні та патріотичні хорові твори написані з великим естетичним смаком, знанням матеріалу і виконавської фактури, красиві, зручні для співу.

Сучасне національне мистецтво сьогодні виражає потреби суспільства у сфері матеріального виробництва і духовного життя, політики, науки, релігії. Воно служить джерелом виховання історичної пам'яті, знання про народ, його культуру; формування національних ідеалів і сподівань; любові й пошани до батьків, родини, народу, чистоти й щирості почуттів, людяності, працьовитості. Тому використання в педагогічному та концертно-виконавському процесі аналізованих навчально-методичних посібників з творів одного з яскравих представників української культури в Німеччині Остапа Бобикевича сприятиме втіленню у життя національної ідеї, основних ідеалів добра та краси, гармонійного розвитку викладачів музичного мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бобикевич О. Вокальні твори на вірші Тараса Шевченка / Остап Бобикевич / [ред.-упор. та автор вступної статті У. Молчко]. – Дрогобич : Посвіт, 2007. – 88 с.
2. Бобикевич О. Пісні сольові з акомпаньментом фортеп'яну / Остап Бобикевич. – Мюнхен : Фонд української культури ім. С. Єфремова, 1954. – 54 с.
3. Бобикевич О. Фортепіанні твори / Остап Бобикевич / [ред.-упор. та автор вступної статті У. Молчко]. – Дрогобич : Посвіт, 2009. – 68 с.
4. Бобикевич О. Хорові твори / Остап Бобикевич / [ред.-упор. У. Молчко та автор вступної статті]. – Дрогобич : Посвіт, 2012. – 98 с.
5. Ващишин М. Остап Бобикевич / Марія Ващишин. – Львів : Червона калина, 2003. – 195 с.
6. Композиції Остапа Бобикевича // Вісті. – 1969. – Грудень. – Ч. 4 (31). – С. 5.
7. Кияновська Л. Музичне виховання як національна проблема / Любов Кияновська // Музична україністика: сучасний вимір / [ред.-упор. М. Ржевська] – Київ-Івано-Франківськ : Видавець Третя І. Я., 2008. – Вип. 2. – С. 262.
8. Молчко У. Вокальні твори Остапа Бобикевича на слова Олександра Олеся / Уляна Молчко // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка та Національної музичної академії України імені Петра Чайковського. Серія Мистецтвознавство. – Тернопіль-Київ, 2004 – № 1 (12). – С. 37–42.
9. Молчко У. Нотні рукописи Остапа Бобикевича – пам'ятка культури ХХ століття / Уляна Молчко // Історичні пам'ятки Галичини: Матеріали другої наукової краєзнавчої конференції 21 листопада 2002 р. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – С. 255–260.
10. Шарко Б. Композитор Остап Бобикевич / Богдан Шарко // Новий шлях. – 1996. – 6–13 січня. – С. 7.
11. Шах С. Пам'яті Остапа Бобикевича / Степан Шах, Галина Коваль // Християнський голос. – 1970. – 23 серпня. – С. 5.

УДК 78.071.2 (477) «ХХ»

О. М. НИМИЛОВИЧ

**СПІВОЧО-ДИРИГЕНТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ РОМАНА ПРОКОПОВИЧА-ОРЛЕНКА
(ДО 130-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ МИТЦЯ)**

У статті розкрито особливості мистецького доробку відомого українського співака, диригента і педагога Романа Прокоповича-Орленка, висвітлено його внесок у музичну культуру Галичини першої половини ХХ ст.

Ключові слова: Роман Прокопович-Орленко, диригент, співак, хор, концертний репертуар.

О. М. НИМИЛОВИЧ

**ВОКАЛЬНО-ДИРИЖЕРСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ
РОМАНА ПРОКОПОВИЧА-ОРЛЕНКО (К 130-ЛЕТИЮ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ)**

В статье раскрыты особенности музыкального достояния известного украинского певца, дирижера и педагога Романа Прокоповича-Орленко, освещена его роль в развитии музыкального искусства Галичины первой половины ХХ в.

Ключевые слова: Роман Прокопович-Орленко, дирижёр, певец, хор, концертный репертуар.